

Фасій Богдан Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗВИТОК СПОРТУ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Спорт у державі, що досягла найвищого ступеня розвитку в епоху стародавнього світу, відноситься до числа найбільш суперечливих проблем історії культури. Саме тут при рабовласницькому ладі була могутня армія, яка була найкращим чином підготовлена у спортивному відношенні. Безпрецедентними були масштаби і пишність змагань, які набули характеру народних розваг. У Римі не було організованого фізичного виховання у школах. Римський панівний клас не відчував життєвої потреби в тому, щоб активно залучатися до заняття спортом. Спорт викликав певний інтерес, але тих, хто брав участь в змаганнях, зневажали. Історики та науковці у сфері спорту пояснюють цей підхід принципом доцільності і корисності, яким керувалися римські громадяни. Однак їх затвердження надзвичайно суперечливі. Набагато ймовірніше, що причини цього явища криються не в поглядах, а перш за все в умовах розвитку римської державності.

1. Численні джерела вказують на те, що фізична підготовка юнаків до 16 – 17-річного віку, тобто до служби в армії, була виключно завданням сім'ї. Правда, у IV ст. до н.е. було створено навчальний заклад під назвою «лудус». У III ст. до н.е. підготовка воїнів була вже зосереджена в загальних таборах. Фізична і духовна підготовка були відокремлені одна від одної. В останні місяці існування республіки більшість громадян закинули фізичні вправи.

2. Основою, на якій трималася Римська імперія, її внутрішньої визначальною силою, були проживаючі народні маси на території Риму, на які місто в кінцевому рахунку завжди могло розраховувати.

3. На відміну від грецьких полісів у Римі влада завжди була зосереджена в руках нечисленної групи людей. У цій атмосфері не могло виникнути громадянського руху, який додав би спорту публічного характеру. У цих умовах спорт залишався засобом задоволення особистих потреб і формою індивідуальних розваг.

Царський період (VIII-VI ст. до н.е.). Назва цього періоду обумовлено назвою правлячої верхівки в Стародавньому Римі.

Приблизно в VIII ст. до н.е. Рим і навколишні його селища уклали союз міст, який мав спільні храми, ймовірно тут проводилися спортивні змагання, що супроводжувалися ритуальними церемоніями.

Спортивні ігри були пов'язані з родовими культами, поклонінням сімейним божествам і шануванням предків, з ритуалами, покликаними

забезпечити родючість та успіх в бою. Складовими змагань були біг, гонки на колісницях, боротьба. Образ головного бога-покровителя, ритуал та самі ігри набували поступово більше «римського» характеру.

Під час поступового припинення спортивних свят, що влаштовувалися союзом міст, стали влаштовуватися військові демонстрації. Постійне місце проведення змагань на колісницях отримало назву «цирк». Тут проводилися троянські ігри, влаштовувалися бойові танці.

В VI ст. до н.е. в Стародавньому Римі стали влаштовувати вистави світського характеру, відповідали за це не жреці, а посадові особи. Найбільш ранніми римськими святами вважаються «Римські ігри». Вони тривали 14-15 днів і влаштовувалися перед бойовими походами, з нагоди перемоги або прийняття присяги.

Період республіки (VI-I ст. до н.е.). Цей період отримав свою назву в зв'язку з тим, що наприкінці VI ст. до н.е. влада етрусків послабла, Рим прогнав останнього короля етрусків і став республікою.

За часів завойовницьких походів змінювався характер римського спорту. Спортивні традиції були начисто забуті і стали елементами військової підготовки.

Але тим не менше, громадяни Риму не зрадили спорту повністю. Вони продовжували займатися бігом, стрибками та плаванням.

У цирках в III ст. почали влаштовуватися поєдинки гладіаторів. Спочатку вони були виключно складовою частиною культу жертвоприношення покійним. А згодом перетворилися в один із засобів боротьби за владу, оскільки в цей період бої гладіаторів були найжорстокішими. Саме на цьому етапі відбулося повстання Спартака.

Бої гладіаторів часів республіки були набагато жорстокішими, ніж за часів імперії. За винятком кількох відчайдушних авантюристів. Більшість гладіаторів обирали цей шлях, підкоряючись силі. Це були викрадені жителі, військовополонені, засуджені, злочинці і т.п.

Поповнення гладіаторів забезпечувалося завдяки трьом видам покарань:

1) засудження мечем гладіатора. Такого засудженого ставали у пару проти досвідченого гладіатора. Природно, що переможцем в цих поєдинках завжди виходив гладіатор, майстерний фехтувальник, досвідчений, той, хто володів прийомами нападу і захисту, боець;

2) засудженого кидали до диких звірів. У цьому випадку їм давали примітивну зброю, щоб поєдинок міг відбутися протягом тривалого часу.

3) відповідно до вироку засуджений зараховувався у школу гладіаторів. Ця форма покарання не означала обов'язкову смерть. Після певної кількості боїв,

гладіатор звільнявся від обов'язку брати участь у поєдинках. В знак цього йому вручався дерев'яний меч, і, якщо він був рабом, то отримував свободу.

Популярність поєдинків гладіаторів, які в епоху республіки повністю відтіснили на задній план театральні та циркові вистави, була шаленою. Проте, існуючі в епоху республіки нещадні методи підготовки і постійна боязнь смерті не раз спонукала гладіаторів до повстання.

Республіканський період в розвитку суспільства різко змінив характер спорту. Представники чоловічої статі проводили найкращі роки у військових таборах, де фізична підготовка була жорсткою і всебічною – вправи з плавання, стрибки у довжину, подолання перешкод і т.п. проводилися в оголеному вигляді, з повним бойовим спорядженням, вага якого сягала 25 – 30 кг. Постійно влаштовувалися тривалі марш-кидки і переходи на 30 – 40 км зі швидкістю пересування 6 км/год. Вікові особливості при цьому не враховувалися. Ідеалом суспільної свідомості став воїн-легіонер, який зневажав публічні змагання.

Імператорський період (71 р. до н.е. – 476 р. н.е.). Період, іменований Імператорським, поклав кінець громадянським війнам і зовнішній кризі. Спорт перетворився у предмет «турботи імператорської влади» Почали будуватися розкішні споруди – терми, що мали лазні, басейни, численні фонтани, майданчики для ігор з м'ячем, криті коридори для бігу та стрибків, зали для філософських бесід, бібліотеки, картинні галереї. У термах римляни займалися фехтуванням, вправами з гирями, рухливими іграми, гімнастикою, а також брали участь у змаганнях. Імператор Август відновив змагання на колісницях, що проводилися у цирках. Найпопулярнішим був Великий цирк. У цей період в Стародавньому Римі стали виділяти «зірок» серед наїздників і гладіаторів. Їх обдаровували золотом, свободою. Заробіток такої зірки часом дорівнював 100 заробіткам адвокатів. У кінці Імператорського періоду були створені перші фізкультурні об'єднання, фракції, партії. З їх появою арени цирків перетворилися у політичні баталії. Найбільш відомими були фракції синіх і зелених. Для того, щоб запобігти хвилюванню, імператор Юстиніан закрити всі споруди для спорту, крім Візантійського іподрому. Однак, згодом і він не зміг уникнути найбільшого повстання вболівальників «Ніка», при придушенні якого загинуло 30 тис. чоловік. Так було покладено край давнім формам фізичної культури.

Отже, історія фізичної культури у Стародавньому Римі, що досяг найвищого щабля розвитку в епоху Стародавнього світу, відноситься до числа найбільш суперечливих проблем історії та розвитку культури.

Для кожного періоду існування Стародавнього Риму були властиві свої особливості розвитку спорту.

Навіть із вище згаданої історії розвитку спорту у Римі видно, що первісний спорт гармонійно поєднував у собі особисту фізичну підготовку кожного громадянина Риму і виховував почуття згуртованості. Між іншим, саме це розвинуло ту стійкість і тверду волю, якій народи колоній протягом століть протиставляли і часто небезуспішно.